

- Sisältää:
1. Kielilainsäädännön uudistus
 2. Sananvapauslaki ja seurakuntien verkkopalvelut

1. KIELILAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUS

Kielilaki (423/2003) tulee voimaan 1.1.2004.

Kielilaki koskee ainoastaan perustuslain mukaisia kansalliskieliä, suomea ja ruotsia. Kielilaki korvaa vanhan vuodelta 1922 olevan kielilain. Kielilaissa säädetään viranomaisten yleisistä kielellisistä velvollisuuksista. Laki ei merkitse uusia kielellisiä oikeuksia, mutta niitä tarkennetaan aiempaan verrattuna. Lain tarkoituksena on turvata paremmin kielellisten oikeuksien toteutuminen myös käytännössä.

Kielilain mukaisen kielellisen jaotuksen perustana on kuntien jako yksi- ja kaksikielisiin viranomaisiin.

Kielilaki on yleislaki ja useissa erityislaeissa on omia säännöksiä asiakkaan kielellisistä oikeuksista. Erityissäännöksiä on mm. terveyden- ja sosiaalihuoltoa koskevissa laeissa sekä koulutusta koskevassa lainsäädännössä.

Kirkkolaissa on viittaussäännös vanhaan kielilakiin. Uuden kielilain 43 §:n siirtymäsäännöksen perusteella kielilaki tulee koskemaan myös kirkollishallintoa.

Kielilain oheinen selostusmuistio on toimitettu Kuntaliiton yleiskirjeen 22/80/2003 pohjalta.

Saamen kielilaki (1086/2003) korvaa lain saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (516/1991). Laki tulee voimaan 1.1.2004.

2. SANANVAPAU SLAKI JA SEURAKUNTIEN VERKKOPALVELUT

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) tulee myös voimaan 1.1.2004. Se kumoaa 4.1.1919 annetun painovapauslain (1/1919) ja 12.4.1971 annetun radiovastuulain (219/1971) sekä niihin myöhemmin tehdyt muutokset.

Sananvapausslain säännöksiä sovelletaan samansisältöisinä kaikkeen joukkoviestintään viestin tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta. Se asettaa uusia vaatimuksia verkkojulkaisun tallentamiselle, toimittajavastuulle sekä vastine- ja oikaisu oikeudelle.

Sananvapausslain tulkinnan kannalta olennaista on se, voidaanko seurakuntien ja seurakuntayhtymien internet-palveluita pitää sananvapausslaissa tarkoitettuina verkkojulkaisuina. Viranomaisten internet-palvelut, jotka sisältävät ajankohtaistiedotteita ja asiointipalveluita, eivät ole sananvapausslain tarkoittamia verkkojulkaisuja. Mutta verkkopalvelut, jotka sisältävät säännöllisesti julkaistavan uutisalueen tai verkkolehden, täyttävät verkkojulkaisun määritelmän tältä osin.

Viestintä vastuut on syytä määritellä kaikissa tapauksissa selkeästi ja nimetä internet-palvelun sisällöstä ja verkkoviestinnästä vastaavat henkilöt palvelun sisällöstä tai laajuudesta riippumatta. Myös seurakunnan sivuilla olevien keskustelupalstojen ja muiden vuorovaikutteisten internet-palveluiden sisältöä on valvottava.

Sananvapausslain oheinen selostusmuistio on toimitettu Kuntaliiton yleiskirjeen 25/80/2003 pohjalta.

KIRKKOHALLITUS

Risto Junttila

Matti Halttunen

LIITTEET Kielilaki (423/2003) (Liite 1)
Kielilain selostusmuistio (Liite 2)
Saamen kielilaki (1086/2003) (Liite 3)
Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) (Liite 4)
Sananvapausslain selostusmuistio (Liite 5)
Perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 14/2002 vp – HE 54/2002 vp (Liite 6)

ISSN 0781-9501

Painopaikka: Kirkkohallituksen monistamo

KIELILAKI (423/2003)

1. Perustuslain säännökset kielellisistä oikeuksista

Kielellisistä oikeuksista säädetään perustuslain 17 §:ssä. Kielellisiä oikeuksia turvaa myös perustuslain 6 §:ssä säädetty yhdenvertaisuusperiaate, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan mm. kielen perusteella.

Perustuslain 17 §:n mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Lain mukaan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Perustuslain mukaan julkinen valta on velvollinen huolehtimaan maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Oikeutta käyttää suomen tai ruotsin kieltä ei ole perustuslaissa sidottu kansalaisuuteen. Kielelliset oikeudet ovat siten kansalaisuudesta riippumattomia. Oikeutta käyttää omaa kieltään ei myöskään ole sidottu väestörekisteriin merkittyyn äidinkieleen tai ulkomaalaisen rekisteriin merkittyyn asiointikielen. Henkilö voi olla kaksikielinen ja henkilöllä on oikeus päättää kumpaa kielistä, suomea vai ruotsia, hän pitää yksittäisessä asiassa "omana kielenään".

Perustuslain mukaiset kielelliset oikeudet täsmennetään erillisillä laeilla, joista tärkein on viranomaisten yleisiä kielellisiä velvollisuuksia sääntelevä kielilaki. Perustuslain ei ole katsottu merkitsevän sitä, ettei lailla voisi rajoittaa alueellisesti kielellisiä oikeuksia. Toisaalta esim. yhdenvertaisuusperiaatteen ei ole katsottu estävän sitä, että kielivähemmistön aseman turvaamiseksi annetaan erityissäännöksiä. Perustuslain kielelliset oikeudet ovat vaikuttaneet kielilakiin siten, että joissain kohdin henkilön kielelliset oikeudet menevät laissa muutoin omaksutun alueperiaatteen edelle.

2. Kielilain soveltamisala

Kielilaki koskee vain kansalliskieliä eli suomen ja ruotsin kieltä. Oikeudesta käyttää saamen kieltä säädetään erillisessä saamen kielilaissa, joka niin ikään tulee voimaan 1.1.2004. Laissa oleva viittaus lakiin saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (516/1991) koskee uutta saamen kielilakia.

Kielilaki koskee

- kunnan viranomaisia
- valtion viranomaisia mukaan lukien tuomioistuimet
- itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia
- eduskunnan virastoja ja presidentin kansliaa
- julkista hallintotehtävää lain nojalla hoitavaa yksityistä sen hoitaessa tätä tehtävää (3 §)
- kirkollishallintoa.

Kirkkolaissa on viittaussäännös vanhaan vuoden 1922 kielilakiin. Uuden kielilain 43 §:n siirtymäsäännöksen perusteella uusi kielilaki koskee myös kirkollishallintoa.

Kirkkolain 3 luvun 5 §:ssä säädetään seurakunnan ja seurakuntayhtymän kielestä.

Seurakunnat ovat suomen- tai ruotsinkielisiä taikka kaksikielisiä, jollei seurakunnan kielestä sitä perustettaessa muuta määrätä. Seurakunta on kaksikielinen, kun suomen- tai ruotsinkielinen vähemmistö on niin suuri, että kunta vastaavasti kielilain (148/22) säännösten mukaan olisi kaksikielinen. Jos samalla alueella on kielellisellä perusteella useita seurakuntia, ne ovat aina yksikielisiä.

Oulun hiippakunnan tuomiokapitulissa ja niissä seurakunnissa, jotka kuuluvat kokonaan tai osittain saamelaiden kotiseutualueeseen, noudatetaan lakia saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (516/91).

Seurakuntayhtymä, johon kuuluu erikielisiä tai kaksikielisiä seurakuntia, on kunkin seurakunnan osalta samankielinen kuin asianomainen seurakunta.

Ahvenanmaan maakunnan alueella seurakunnat ovat yksikielisiä.

Tuomiokapituli määrää joka viides vuosi edellisen kalenterivuoden lopussa läsnä olleiden jäsenten kielellisen jaon perusteella, mitkä seurakunnat on katsottava suomenkieliseksi tai ruotsinkieliseksi ja mitkä kaksikieliseksi.

Kielilaisissa säädetään kirkon tai seurakunnan viranomaisissa asioitaessa käytettävästä kielestä, toimituskirjakielestä ja viranomaisten sisäisestä virkakielestä. Seurakuntaan ja seurakuntayhtymään, joka 1 tai 3 momentin mukaan on kaksikielinen, sovelletaan, mitä kielilaisissa on säädetty kaksikielisestä virka-alueesta, sekä seurakuntaan ja seurakuntayhtymään, joka on yksikielinen, mitä siinä on säädetty yksikielisestä virka-alueesta.

Kirkkolain kielisäännöksiä on tarkoitus tarkistaa ja täydentää ensi tilassa vastaamaan uutta kielilainsäädäntöä. Kirkolliskokous jätti marraskuussa 2003 tätä koskevan kirkkohallituksen esityksen raukeamaan erään vähäisen yksityiskohdan vuoksi, jonka johdosta koko esitys ei saanut tarvittavaa määräenemmistöä. Kirkolliset kielisäännökset ovat siten osittain puutteellisia. Erityisesti tämä koskee virkaan kuuluvia kielitaitovaatimuksia, koska kielitutkinnot ja kelpoisuusvaatimukset on uudistettu kokonaan muun julkishallinnon osalta sellaisella lainsäädännöllä, johon kirkkolaissa ei viitata.

Kielilaisissa säädetään velvollisuuksia myös sellaisille yhtiöille, joissa yhdellä tai useammalla kaksikielisellä kunnalla tai erikielisellä kunnalla on määräämisvalta (24 §). Kielelliset oikeudet tulee ottaa huomioon myös järjestettäessä kunnan palveluja ostopalvelusopimuksin (25 §).

Kielilaki on yleislaki ja useissa erityislaeissa on omia säännöksiä asiakkaan kielellisistä oikeuksista. Erityissäännöksiä on mm. terveyden- ja sosiaalihuoltoa koskevissa laeissa sekä koulutusta koskevassa lainsäädännössä (4 §). Kielilaki ei koske Ahvenanmaan maakuntaa, jota koskevat kielisäännökset sisältyvät Ahvenanmaan itsehallintolakiin (1144/1991).

3. Kielellinen jaotus

Kielellisen jaotuksen perusyksikkö on kunta. Kunta on joko yksi- tai kaksikielinen (5 §). Kuntien kielellinen jako määrittää myös kuntayhtymien ja valtion viranomaisten jaon yksi- ja kaksikieliseksi (6 §).

Kuntien kielellisestä jaotuksesta säädetään joka kymmenes vuosi valtioneuvoston asetuksella (5 §). Nykyinen jaotus on voimassa vuoteen 2012 saakka (1174/2002) ja tämän jaotuksen mu-

kaan Suomessa on 383 yksikielistä suomenkielistä, kolme yksikielistä ruotsinkielistä kuntaa ja 44 kaksikielistä kuntaa. Näiden lisäksi Ahvenmaan itsehallintolain perusteella Ahvenmaalla on 16 ruotsinkielistä kuntaa. Kielilain siirtymäsäännöksiin mukaan uusi laki ei muuta nykyistä kielijaotusta (43 §).

Kielilain mukaan kunta on säädettävä kaksikieliseksi, jos kunnassa on sekä suomen- että ruotsinkielisiä ja vähemmistö on vähintään kahdeksan prosenttia asukkaista tai vähintään 3 000 asukasta. Lisäksi kunta voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää kaksikieliseksi, jos kunnan valtuusto esittää kunnan säätämistä kaksikieliseksi vaikka kunta muuten olisi yksikielinen. Kunnan kielellisen jaotuksen muuttaminen kaksikielisestä kunnasta yksikieliseksi edellyttää, että vähemmistö on alle 3 000 asukasta ja sen osuus on laskenut alle kuuden prosentin (5 §).

Myös kuntayhtymät jaetaan yksi- ja kaksikieliseksi viranomaisiksi, mikä merkitsee nykyiseen nähden muutosta. Asianosaisen kielelliset oikeudet kuntayhtymässä eivät siis enää määräydy heidän asuinkuntansa kielellisen jaotuksen perusteella kuten nyt. Kuntayhtymien kielellinen jaotus määräytyy jäsenkuntien kielellisen jaotuksen perusteella. Mikäli kuntayhtymän jäsenenä on joko kaksikielisiä tai erikielisiä kuntia, kuntayhtymä on kaksikielinen. Yksikin eri- tai kaksikielinen kunta merkitsee siten sitä, että kuntayhtymä on kaksikielinen. Mikäli kuntayhtymän jäsenenä on vain samankielisiä ja yksikielisiä kuntia, kuntayhtymä on yksikielinen (6 §).

Valtion viranomaisetkin luokitellaan uuden lain perusteella yksi- tai kaksikieliseksi. Valtion viranomaisten kielellinen jaotus määräytyy kuntien kielellisen jaotuksen perusteella. Jos valtion viranomaisen virka-alueella on yksikin kaksikielinen kunta tai erikielinen kunta, viranomainen on kaksikielinen. Kaksikielisiä valtion viranomaisia ovat keskushallintoviranomaiset (mm. ministeriöt).

4. Oma kieli

Oma kieli on kielilain keskeinen käsite. Omalla kielellä tarkoitetaan henkilön valitsemaa kieltä (10.2 §). Oikeutta käyttää omaa kieltään tai sitä, mitä pidetään henkilön omana kielenä, ei kiellaisakaan ole sidottu henkilön kansalaisuuteen tai väestörekisteriin merkittyyn asiantai- tai äidinkielen. Henkilöllä on aina oikeus valita, kumpaa kieltä hän pitää omana kielenään.

Oikeushenkilön "omana kielenä" pidetään pöytäkirjakieltä (11 §). Pöytäkirjakieli määräytyy yhtiöjärjestyksen tai sääntöjen perusteella. Oikeushenkilökin voi olla kaksikielinen. Kielilain mukaan oikeushenkilöön (esim. yhtiöön, yhdistykseen, säätiöön) noudatetaan soveltuvin osin samoja säännöksiä kuin yksityishenkilöön hänen asioidessaan viranomaisessa.

Henkilön oikeudet käyttää omaa kieltä viranomaisessa riippuvat siitä, onko kysymys yksi- tai kaksikielisestä kunnasta tai kuntayhtymästä ja millaisesta asiasta on kyse.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan kieltä on oikeus muuttaa saman asian käsittelyn yhteydessä vain painavasta syystä. Eri asioissa henkilöllä on kuitenkin oikeus käyttää eri kieliä.

5. Käsittelykieli

Käsittelykielellä tarkoitetaan hallintoasioissa sitä kieltä, jota viranomaisen on käytettävä ja jolla asia käsitellään asianosaisen ollessa läsnä sekä sitä kieltä, jolla tuomio, päätös tai muu viranomaisen antama asiakirja on annettava.

Yksikielisessä viranomaisessa hallintoasian käsittelykielenä on viranomaisen kieli (12.2 §). Kaksikielisessä viranomaisessa hallintoasian käsittelykieli määräytyy asianosaisen käyttämän kielen mukaan (12.1 §). Kielivalinta määräytyy siten henkilön oman valinnan perusteella eikä sillä perusteella, mitä kieltä hän tai viranomainen osaa tai mistä aiheutuu vähiten kustannuksia.

Jos kaksikielisessä viranomaisessa hallintoasian asianosaisia on useita, viranomainen päättää käsittelykielestä huomioiden asianosaisten kielelliset oikeudet. Tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisen on harkittava, kenen oikeuksista, etuuksista tai velvollisuuksista asiassa on lähinnä tai pääsääntöisesti kysymys ja valittava kieli tällä perusteella. Jos kielivalintaa ei voida tehdä asianosaisten kielellisen aseman perusteella, kieleksi on valittava kielilain mukaan virka-alueen väestön enemmistön kieli (12.1 §).

Mikäli asianosaisina on sekä yksityis- että oikeushenkilöitä, oikeushenkilön kielellisiä oikeuksia on tulkittava suppeammin kuin yksityishenkilön kielellisiä oikeuksia. Mikäli asianosaisina ovat vastakkain yksityishenkilö ja oikeushenkilö, yksityishenkilön oikeuksien on katsottava pääsääntöisesti painavan käsittelykielen valinnassa enemmän. Näin erityisesti, jos oikeushenkilöllä voidaan katsoa olevan enemmän taloudellisia ja henkilöstövoimavaroja. Jos yhtiöjärjestyksen tai sääntöjen mukaan oikeushenkilö on kaksikielinen, sen on lisäksi käytettävä sitä kieltä, millä asia on pantu viranomaisessa vireille.

Viranomaisella on velvollisuus oma-aloitteisesti selvittää henkilön käyttämä kieli (23.1 §). Lähtökohtana tulisi olla se, ettei henkilön tarvitsisi itse vaatia käsittelyä omalla kielellään. Käsittelykieli ei määräydy väestörekisterimerkinnän mukaisesti, vaan henkilön tosiasiasa käyttämän kielen mukaan eli oman kielen mukaan. Väestörekisterimerkintä voi olla kuitenkin yhteydenotokielen valinnan lähtökohtana.

Viranomaisen päättämä käsittelykieli pysyy pääsääntöisesti samana koko asian käsittelyn ajan. Koska henkilöllä on oikeus muuttaa käyttämänsä kieltä vain painavasta syystä, viranomainen joutunee erittäin harvoin vaihtamaan käsittelykieltä.

Käsittelykieli määrää myös sen, millä kielellä päätös on tehtävä ja pöytäkirjaote on annettava tiedoksi (19.1 §) (ks. 8.3 ja 8.4 kohdat). Käsittelykieli ei rajoita oikeutta käyttää viranomaisessa joko suomea tai ruotsia tai saada palvelua omalla kielellään (10 § ja 23.2 §).

Yksikielinen viranomainen voi asiakkaan kielelliset oikeudet huomioon ottaen päättää käsitellä asian toisella kielellä kuin viranomaisen kielellä, jos toisen kielen käyttäminen arvioidaan perustelluksi asianosaisen oikeudet ja etu silmällä pitäen (12.2 §). Tällöin tulee huolehtia siitä, että viranomainen joko itse kykenee palvelemaan tällä kielellä tai viranomainen huolehtii tulkkauksen järjestämisestä ja asiakirjojen kääntämisestä. Viranomainen vastaa kuitenkin hallituksen esityksen mukaan tällaisissa tapauksissa asian tulkkaus- ja käännöskustannuksista.

6. Yksikielisen kunnan ja kuntayhtymän kielelliset velvollisuudet

6.1 Palvelu, pöytäkirjat, kuuleminen, tulkkaus ja käännös

Yksikielisessä kunnassa ja kuntayhtymässä käytetään kunnan kieltä, jollei viranomainen pyynnöstä toisin päätä ja jollei muualla toisin säädetä (10.2 §). Täten kunnassa palvellaan sekä kokouskutsut, pöytäkirjat, johtosäännöt ja muut vastaavat säännöt laaditaan vain kunnan kielellä. Lisäksi kunnalla on velvollisuus tiedottaa ja kuuluttaa vain kunnan kielellä. Henkilöllä, jonka

oma kieli on toinen kuin kunnan kieli, ei siten ole oikeutta saada palvelua muulla kuin kunnan kielellä.

Säännöstä on yksi poikkeus: jokaisella on oikeus käyttää omaa kieltään ja tulla kuulluksi omalla kielellään viranomaisen aloitteesta vireille tulevissa asioissa, jotka kohdistuvat välittömästi hänen tai hänen huollettavansa perusoikeuksiin tai jotka koskevat viranomaisen hänelle asettamaa velvoitetta (10.2 §). Säännöstä sovelletaan myös soveltuvien osin oikeus-henkilöön asetettaessa sille velvoitteita (11 §).

Perusoikeuksiin kohdistuvat asiat voivat olla asianosaisen kannalta joko positiivisia tai negatiivisia. Kyse voi olla esim. viranomaisaloitteesta toimeentulotuen myöntämisestä tai lapsen huostaanotosta. "Viran-omaisen asettamalla velvoitteella" tarkoitetaan mm. hallintopakkoasioita. Ilmaisulla "välittömästi" tarkoitetaan, että viranomaisaloitteinen toimenpide kohdistuu tiettyyn yksilöityyn henkilöön. Tällaisena ei pidetä toimenpidettä, joka kohdistuu yleisesti kaikkiin kunnan asukkaisiin tai kunnassa oleskeleviin (esim. kaavoitus).

Hallintoasiassa, jossa henkilöllä on em. poikkeuksen perusteella oikeus käyttää muuta kuin kunnan kieltä, viranomaisella on velvollisuus järjestää viran puolesta maksuton tulkkaus. Tulkkauksesta voi huolehtia myös viranomainen itse. Muun kuin viranomaisen suorittamasta tulkkauksesta on huolehdittava virallisen kielenkääntäjän (18.1 §). Tällaisen asian tulkkaukskustannuksista kunnalla on hallituksen esityksen perustelujen mukaan oikeus saada korvaus valtion varoista.

Tulkkauksen lisäksi kunnan tulee tällaisessa asiassa pyynnöstä antaa päätöksestä maksuton virallinen käännös (20.3 §). Virallisella käännöksellä tarkoitetaan viranomaisen itsensä tai virallisen kielenkääntäjän tekemää käännöstä (21 §). Kääntäminen koskee päätöksen ja käsittelyn kannalta olennaisia tietoja. Näinä on pidettävä ainakin päätöstä ja päätöksen perusteluja. Valtio korvaa hallituksen esityksen perusteluiden mukaan tällaisen asian kääntämisestä kunnalle aiheutuvat kustannukset.

7. Kaksikielisen kunnan ja kuntayhtymän kielelliset velvollisuudet

7.1 Yleisöpalvelu ja palvelukieli

Kaksikielisessä kunnassa ja kuntayhtymässä on palveltava sekä suomeksi että ruotsiksi. Palvelua on oltava yhtäläisesti saatavissa molemmilla kielillä. Viranomaisen tulee toiminnassaan aloitteisesti huolehtia siitä, että kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Sen tulee yhteydenotossaan yksityishenkilöihin ja oikeushenkilöihin käyttää näiden omaa kieltä, jos tämä on tiedossa tai kohtuudella selvitettävissä tai molempia kieliä (23 §).

Asiakas ratkaisee, millä kielellä häntä tulee palvella. Palvelun lähtökohtana tulisi olla se, ettei henkilön tarvitsisi itse vaatia palvelua omalla kielellään, vaan että viranomainen ottaa oma-aloitteisesti huomioon henkilön kielelliset oikeudet ja käyttää asiakkaan valitsemää kieltä (omaa kieltä) (10.1 §).

Palvelujen yhtäläisellä järjestämisellä ei tarkoiteta, että palvelut olisi järjestettävä samassa toimipisteessä ja kaikkialla yhtä laajasti. Eri palvelu- ja toimipisteissä voidaan palvella eri kielellä. Mikäli palvelua käyttävät vain toiseen kieliryhmään kuuluvat, palvelua tässä toimipisteessä voi antaa pääosin vain toisella kielellä.

7.2 Asianosaisen kuuleminen, kirjeet, ilmoitukset ja kutsut

Hallintoasian käsittely määräytyy käsittelykielen perusteella. Käsittelykieli ei kuitenkaan määrittele sitä, millä kielellä asianosaisella on oikeus tulla kuulluksi tai millä kielellä hänelle lähetetään erilaisia muita asiakirjoja (10.1 § ja 19.3 §). Kaksikielisessä kunnassa asianosaista on kuultava hänen omalla kielellään (10.1 §). Lisäksi asianosaiselle tai sille, jolle lain mukaan on ilmoitettava vireillä olevasta tai vireille tulevasta asiasta, lähetettävät kirjeet, ilmoitukset ja kutsut on annettava vastaanottajan kielellä, jos se on tiedossa tai kohtuudella selvitettävissä tai molemmilla kielillä (19.3 §).

Koska käsittelykieli ja yksittäiselle asianosaiselle lähetettävien asiakirjojen kieli voi olla erilainen, asian valmisteluun ja käsittelyyn liittyvät asiakirjat voivat olla myös kaksikielisiä. Kielilain mukaan muita kuin käsittelykielisiä asiakirjoja ei tarvitse välttämättä kääntää. Asian valmisteluun ja käsittelyyn liittyvät asiakirjat voivat olla viranomaisen harkinnan mukaan osittain suomeksi ja ruotsiksi (19.2 §).

Koska kaksikielisessä kunnassa palvelu tulisi järjestää siten, ettei tulkkausta tarvita, laissa ei ole säädetty erillistä velvollisuutta tulkkauksen järjestämisestä.

7.3 Kokous-, pöytäkirja- ja päätöskieli sekä johtosäännöt

Kaksikielisessä kunnassa kunnan toimielimen jäsenellä on oikeus käyttää kokouksissa suomea tai ruotsia. Jäsen voi jättää myös kirjallisen lausunnon tai mielipiteensä, esim. eriävän mielipiteen, pöytäkirjakielistä poikkeavalla omalla kielellään (ks. jäljempänä pöytäkirjakieli) (28 §). Mikäli tällainen liitetään pöytäkirjaan, se on käännettävä pöytäkirjakielille.

Kielilaissa ei säädetä muiden kuin toimielinten jäsenten oikeudesta käyttää suomea tai ruotsia. Asiassa kuultavalla asianosaisella on kuitenkin aina oikeus käyttää valitsemaansa kieltä (10.1 §).

Kielilain mukaan kaksikielisen kunnan valtuuston kokouskutsut ja pöytäkirjat on laadittava molemmilla kielillä. Muiden toimielinten kokous-kutsujen ja pöytäkirjojen kielestä päättää kunta (29.1 §). Asianosaisasioissa päätös on kuitenkin annettava käsittelykielellä. Tämä tarkoittaa sitä, että kunnan on annettava päätös myös käsittelykielellä pöytäkirjakielen ollessa toinen kuin käsittelykieli.

Kielilaista tai sen perusteluista ei yksiselitteisesti ilmene, miten asianosaisasian päätös tulisi laatia, jos pöytäkirja on laadittu muulla kuin käsittelykielellä. Kunnallishallinnossa päätös on osa pöytäkirjaa ja pöytäkirjan "pääosa" on suppea. Jos kunnassa on käytössä täydentyvä esityslista-pöytäkirja, asian kannalta merkittäviä seikkoja käy usein ilmi asian aikaisemmista käsittelyvaiheista eikä ainoastaan asian viimeisestä käsittelyvaiheesta. Tällöin on vaikea erottaa, mikä asianosaisen kannalta päätöksessä on merkityksellistä.

Asianosaista koskevan päätöksen laatimisessa pöytäkirjakielistä poikkeavalla käsittelykielellä on useita vaihtoehtoja. Vaihtoehtoina ovat seuraavat:

- pöytäkirja laaditaan sekä suomeksi että ruotsiksi,
- kukin asia pöytäkirjataan käsittelykielellään eli samassa pöytäkirjassa voi olla asioita sekä suomeksi että ruotsiksi (kukin asia kuitenkin yhdellä kielellä),

- laaditaan pöytäkirjakiielestä poikkeava erillinen päätös, johon otetaan käsittelykielellä itse päätösosa ja sen perustelut sekä asian kannalta merkittävimmät seikat (esim. selvitetty tosiseikat).

Kielilaki mahdollistaa pöytäkirjan laatimisen kaksikielisenä. Kaikki käsittelykielellä laaditut päätökset ovat kunnan virallisia päätöksiä, joten ne tulee allekirjoittaa ja tarkastaa kuten muukin pöytäkirja.

7.4 Pöytäkirjanotteen kieli

Asianosaisasiassa pöytäkirjanotteet tulee antaa käsittelykielellä (19.1 §). Mikäli pöytäkirjanotetta pyytää muu kuin asianosainen, se on annettava sillä kielellä, millä pöytäkirja on laadittu. Mikäli pöytäkirja on laadittu molemmilla kielillä, pöytäkirjanote on annettava sillä kielellä, millä pöytäkirjanotetta on pyydetty.

Mikäli käsittelykielellä laadittu päätös ei ole asianosaisen kielellä, asianosaisella eli sillä jonka oikeudesta, etuudesta tai velvollisuudesta on kysymys, on pyynnöstä oikeus saada virallinen käännös päätöksestä (20.1 §). Virallisena käännöksenä pidetään sekä viranomaisen itse että virallisen kielenkääntäjän tekemää käännöstä. Kaksikielisessä kunnassa päätöksen kääntämiskustannuksista vastaa viranomainen itse. Käännös on asianosaiselle maksuton. Muulla kuin asianosaisella ei ole oikeutta saada päätöksestä käännöstä.

Päätöksen kääntämisvelvollisuus koskee päätöksen olennaisia osia eli ainakin päätöstä ja sen perusteluja, ei koko pöytäkirjan kohtaa. Päätöksen kääntämisen lisäksi kääntämisvelvollisuus voi koskea muitakin asiakirjoja esim. valmisteluasiakirjoja, jos ne sisältävät asian käsittelyn kannalta olennaisia tietoja.

Jos pöytäkirjanotteen käännöksessä on virhe, viranomaisen on korjattava se, jollei korjaaminen ole ilmeisen tarpeetonta. Asianosaisella on oikeus saada korjattu pöytäkirjanote maksutta (21.3 §).

7.5 Yleiset kuulutukset, ilmoitukset ja tiedottaminen

Kaksikielisessä viranomaisessa ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanot sekä muut yleisölle annettavat tiedotteet on annettava molemmilla kielillä (32.2 §). Tiedotusvelvoite ei koske vain virallista tiedottamista, vaan myös yleisölle esim. Internetin kautta julkaistavaa aineistoa.

Kaksikielisyysvaatimus ei tarkoita, että suomen- ja ruotsinkielisten versioiden tulisi olla täysin samanmuotoisia ja -laajuisia. Laajuus ja muoto tulee ratkaista asiasisällön perusteella. Tiedottaminen voi tapahtua eri tavoin esimerkiksi eri esitteissä tai lyhennetyssä muodossa. Esimerkiksi kaikkea Internetissä julkaistavaa aineistoa ei tarvitse laatia molemmilla kielillä. Yksilön kannalta oleellinen tieto on kuitenkin aina oltava saatavilla molemmilla kielillä. Vähimmäissisältönä on pidettävä, että viranomaista koskevat perustiedot, yhteystiedot ja asioiden vireille panemiseksi tarvittavat sekä muut vastaavat tiedot ovat saatavilla molemmilla kielillä. Lisäksi on tiedotettava, mistä voi saada lisätietoa omalla kielellä.

Tiedottamisessa on pyrittävä siihen, että tieto on annettavissa samanaikaisesti molemmilla kielillä.

7.6 Kilvet, paikannimet sekä julkinen liikenne

Kaksikielisessä kunnassa viranomaisten asettamien kilpien ja liikenne-merkkien ja muiden yleisölle suunnattavien vastaavien opasteiden tekstien (esim. kunnanviraston ja erilaisten palvelupisteiden kylttien ja opasteiden) on oltava molemmilla kielillä, jollei kansainvälisen käytännön mukaisesti käytetä pelkästään vierasta kieltä. Teiden ja katujen liikennemerkkien sekä muiden liikenteen ohjauslaitteiden kielestä säädetään tarkemmin tieliikennelainsäädännössä (33 §).

Valtioneuvoston asetuksella voidaan tarkemmin säätää kilvissä käytettävistä paikannimistä sekä julkisessa liikenteessä matkustajille suunnatuissa kilvissä ja tiedotteissa käytettävistä kielistä.

8. Kuntien yhteistyö, ostopalvelusopimukset ja julkista tehtävää lain perusteella hoitavat yksityiset

Jos julkinen hallintotehtävä on lailla tai lain nojalla säädetty yksityiselle, sitä koskee sen hoitaessa tätä tehtävää, mitä kielilaisissa säädetään (25 §).

Kielilaki säättää kunnalle myös velvollisuuden ottaa kielelliset oikeudet huomioon kuntien sopissa viranomaistehtävien hoitamisesta kuntien välisenä yhteistoimintana (25 §). Kunnan on varmistettava, että tehtävää hoidettaessa annetaan lain mukaisia kielellisiä palveluja.

Kielellisten oikeuksien toteutuminen tulee ottaa huomioon ostopalveluissa. Ostettaessa palveluja ulkopuolelta on otettava huomioon toiminnan laatu ja varmistettava, kuinka kielelliset oikeudet turvataan palveluja ostettaessa (25 §). Kaksikielisessä kunnassa on asiakkaan kannalta merkittävässä palveluissa turvattava, että palveluja annetaan molemmilla kielillä.

9. Liikelaitoksien ja kunnan yhtiöiden velvollisuudet

Kunnan liikelaitos on osa kunnan hallintoa ja sitä koskevat samat kielilain velvoitteet kuin muutakin kunnan toimintaa. Kaksikielisessä kunnassa liikelaitoksen toiminta on siis järjestettävä siten, että palvelua voidaan antaa samantasoisesti molemmilla kielillä. Tämä tarkoittaa mm., että sekä palvelua että lomakkeita tms. on saatavilla molemmilla kielillä.

Kielilaki asettaa velvoitteita myös yhtiölle, jossa kaksikielisillä kunnilla tai erikielisillä kunnilla on määräämisvalta (24 §). Kunnilla katsotaan olevan määräämisvalta, jos kunnilla yhteenlasketuna on enemmän kuin puolet yhtiön kaikkien osakkeiden ja osuuksien tuottamasta äänimäärästä tai oikeus nimittää ja erottaa enemmistö jäsenistä yhtiön hallituksessa tai siihen verrattavassa toimielimessä osakeomistuksen, yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai muun näihin verrattavan perusteen nojalla. Tällaisen yhtiön on annettava palvelua ja tiedotettava molemmilla kielillä toiminnan laadun ja asiayhteyden edellyttämässä laajuudessa ja tavalla. Tällaisen yhtiön velvollisuudet eivät siten välttämättä ole yhtä laajat kuin kuntien.

Hallituksen esityksen perusteluissa on käsitelty yhtiön kielellisten velvollisuuksien laajuuden tulkintaa. Huomioita voidaan perustelujen mukaan kiinnittää siihen, miten merkittävästä toiminnasta kansalaisen näkökulmasta on kysymys ja mitä yhtiöltä voidaan kohtuudella vaatia. Mikäli yhtiö toimii monopoli-asemassa, sen toiminnalle on asetettava suurempia vaatimuksia kuin silloin, kun yhtiö toimii markkinoilla. Markkinoilla toimivilta yhtiöiltä ei voida edellyttää sellaisia toimia, joilla olisi olennaisia taloudellisia vaikutuksia yhtiölle ja jotka poikkeaisivat olennaisesti

alan muiden yhtiöiden velvollisuuksista. Minimivaatimuksena on kuitenkin tällöinkin, että asiakasta neuvotaan.

Mikäli palvelu kohdistuu vain toiseen kieliryhmään, palvelu ja tiedottaminen voidaan tehdä vain tällä kielellä. Laki ei muutoinkaan edellytä, että palvelun ja tiedottamisen tulisi olla samanlaista. Peruspalvelut ja asiakkaan kannalta muut keskeiset palvelut ja tiedotukset tulisi kuitenkin laatia molemmilla kielillä.

10. Viranomaisten kirjeenvaihto

Valtion viranomaisen on lähettäessään kirjelmiä kunnalle käytettävä pääsääntöisesti kunnan kieltä tai kunnan väestön enemmistön kieltä. Ainoa poikkeus koskee tilanteita, joissa annetaan toimituskirja tai muu asian-osaosaiselle annettava asiakirja, joissa valtion ja kunnan on käytettävä asianosaisen kieltä. Tällöinkin, jos kunta on yksikielinen, kunta antaa lausuntonsa omalla kielellään (27 §). Täten esim. lupa-asiassa, jossa luvanhakija on suomenkielinen, yksikielinen ruotsinkielinen kunta voi antaa lausuntonsa ruotsiksi.

11. Kunta ja tuomioistuimet

Tuomioistuinten yksi- ja kaksikielisyys määräytyy virka-alueen kuntien kielellisen jaotuksen perusteella. Tuomioistuin on kaksikielinen, jos toimialueella on yksikin kaksikielinen kunta tai erikielinen kunta.

12.1 Hallintolainkäyttö- ja hallintoriita-asia

Hallintolainkäyttö- ja hallintoriita-asiassa asian käsittelykieli määräytyy samoin kuin hallintoasioissa. Pääsääntöisesti yksikielisessä tuomioistuimessa on käytettävä tuomioistuimen kieltä. Kaksikielisessä tuomioistuimessa käsittelykieli määräytyy asianosaisen kielen perusteella (13 §). Mikäli asianosaisena on seurakunta, on huomattava, että seurakunnan oikeudet oikeushenkilönä ovat suppeammat kuin yksityishenkilön (ks. oikeushenkilön kielelliset oikeudet).

12.2 Rikos-, riita- ja hakemusasiat

Yksikielisessä tuomioistuimessa on käytettävä tuomioistuimen kieltä. Kaksikielisessä käytetään rikosasiassa vastaajan kieltä ja riita- sekä hakemusasioissa asianosaisen kieltä. Jos vastaajia tai asianosaisia on useita, tuomioistuin päättää kielestä vastaajien ja asianosaisten oikeudet ja edut huomioiden. Jos kielivalintaa ei voida tehdä em. perusteella, käytetään virka-alueen enemmistön kieltä (14.1, 15.1 ja 16.1 §).

13. Muut kielet

Kielilaki koskee vain oikeutta käyttää suomea ja ruotsia. Kielilaissa on kuitenkin annettu viranomaiselle mahdollisuus antaa ulkomaalaiselle tai ulkomaille käytettäväksi aiottu pöytäkirjanote muullakin kielellä kuin kansalliskielillä (22 §). Tämä on kuitenkin viranomaisen harkinnassa eikä viranomaisen ole pakko käyttää vierasta kieltä.

Kielilain mukaiset kääntämis- ja tulkkauksvelvollisuudet koskevat vain kansalliskieliä. Hallintolaissa (26 §), joka tulee voimaan 1.1.2004, säädetään tulkkauks- ja kääntämisvelvollisuudesta muille kielille (mm. vieraat kielet, viittomakieli, sokeainkirjoitus). Hallintolaissa ei säädetä tulkkauksesta tai asiakirjojen kääntämisestä suomeksi tai ruotsiksi, vaan tästä säädetään lähinnä kielilaissa.

SANANVAPAUSLAIN PÄÄSISÄLTÖ

Sananvapauslaki (460/2003) tulee voimaan 1.1.2004. Lähtökohtana on, että sananvapauslain säännökset soveltuvat samansisältöisinä kaikkiin joukkoviestinnän muotoihin viestin tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta. Sananvapauslaki asettaa uusia vaatimuksia verkkojulkaisun tallentamiselle, toimittajavastuulle sekä vastine- ja oikaisuoikeudelle.

Sananvapauslaki edellyttää, että verkkojulkaisulle nimetään vastaava toimittaja. Hän valvoo toimitustyötä ja päättää verkkojulkaisun sisällöstä. Hän voi joutua vastuuseen toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuuden olennaisesta laiminlyönnistä. Verkkojulkaisusta on löydyttävä tietoa vastaavasta toimittajasta. Vastaavia toimittajia voidaan nimetä useita.

Verkkojulkaisuille on määritelty tallentamisvelvoite. Lain mukaan verkkojulkaisujen ja niiden osana toimivien toimitettujen keskustelupalstojen tallenteita on säilytettävä vähintään 21 päivää. Valiokunnan mukaan verkkojulkaisun pitäminen yleisön saatavilla verkossa tai julkaisujärjestelmässä 21 päivää kattaa jo yksinään tallennevaatimuksen. Myös paperitulosten säilyttäminen riittää.

Verkkojulkaisuja koskee myös vastine- ja oikaisuoikeus: verkkojulkaisun on julkaistava yksityisen henkilön tekemä vastine, jos hänellä on perusteltu syy katsoa tulleen loukatuksi sekä oikaistava yksityishenkilöä, yhteisöä, säätiötä tai viranomaista koskeva virheellinen tieto. Vaatimus näistä on esitettävä 14 päivän kuluessa viestin julkaisemisesta.

Lisäksi laki sisältää verkkoviestintään sovellettavia erikoissäännöksiä mm. verkkoviestien jakelun keskeyttämisestä.

Verkkojulkaisun määritelmä

Seurakuntien ja seurakuntayhtymien verkkoviestinnän kannalta sananvapauslain tulkinnessa on oleellista, voidaanko niiden internet-palveluita pitää sananvapauslaissa tarkoitettuina verkkojulkaisuina.

Verkkojulkaisulla tarkoitetaan sananvapauslain 2 §:n 6 kohdan mukaan julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti. Tyypillinen verkkojulkaisu on sanomalehden verkkoversio tai säännöllisesti julkaistava asiakaslehden verkkoversio. Verkkojulkaisulle on ominaista a) säännöllisyys b) yleisölle tunnistettavissa olevan kokonaisuuden osien yhteys toisiinsa sekä c) toimituksellisuus.

Seurakuntien ja muiden viranomaisten internet-palvelut, jotka sisältävät ajankohtaistiedotteita ja asiointipalveluita eivät ole sananvapauslain tarkoittamia verkkojulkaisuja. Tietoverkoissa olevat kotisivut eivät muodosta verkkojulkaisua toistuvasti päivitettyinä.

Seurakuntien, seurakuntayhtymien tai portaalien internet-palveluiden keskustelupalstat, kyselykanavat ym. vuorovaikutteiset internet-palvelut eivät ole lain tarkoittamia verkkojulkaisuja ellei julkaistavaa aineistoa käsitellä toimituksellisesti.

Verkkoportaalit koostuvat esimerkiksi uutisista, keskustelupalstoista, verkkopalveluista ja linkeistä tai ovat linkkikokoelmia muihin verkkoportaaleihin tai internet-sivuihin. Verkkoportaalit eivät muodosta perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaan sanomalehden kaltaista yhtenäistä kokonaisuutta, sillä niille ei ole tyypillistä, että sivusto julkaistaisiin informaation sisältönsä uudistettuna kokonaisuutena aikakautisen julkaisun tapaan päivittäin, viikoittain tai muuten säännöllisesti. Valiokunta muistuttaa, ettei verkossa pysyvästi olevan sivuston päivittämiseksi luonnehdittava muuttaminen sellaisenaan tee sivustosta laissa tarkoitettua verkkojulkaisua. Määritelmässä tarkoitettu julkaisemisen säännöllisyys kohdistuu sivuston kokonaisuuteen, ei sen johonkin osaan.

Muutamit seurakuntien ja seurakuntayhtymien verkkopalveluista saattavat täyttää tietyiltä osin verkkojulkaisun määritelmän. Jos ne sisältävät säännöllisesti julkaistavan uutisalueen tai verkkolehden, edellyttää sananvapauslaki, että näille palveluille nimetään vastaava toimittaja ja huolehditaan tietosisällön tallentamisesta. Tällöin uutisalueen tulee sisältää säännöllisesti ilmestyviä, toimituksellisia aineistoja - ei pelkästään viranomaistiedotteita.